

УДК 930.25(470+571)(051)(048.8)

С. С. АРТАМОНОВА*

**“ОТЕЧЕСТВЕННЫЕ АРХИВЫ”:
АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД (2006–2009 рр.)**

Проаналізовано тематику публікацій з питань архівної справи та документознавства у російському журналі “Отечественные архивы” за 2006–2009 рр.

Ключові слова: архівна справа; архівний документ; архівний фонд Російської Федерації; державні архіви; муніципальні архіви; документознавство; історія.

Метою аналітичного огляду є ознайомлення широких кіл архівістів України зі змістом провідного російського історико-архівозначого журналу.

“Отечественные архивы” – друкований орган Роскомархіву, видається з 1923 року. Видавався під назвами “Архивное дело” (1923–1941 рр.), “Информационный бюллетень ГАУ МВД СССР” (1956–1959 рр.), “Вопросы архивоведения : научно-информационный бюллетень” (1959–1965 рр.). У 1966 році отримав науково-теоретичний та науково-практичний статус Головархіву СРСР і назву “Советские архивы”. 22 листопада 1991 року журнал зареєстровано під назвою – “Отечественные архивы” з періодичністю видання 6 разів на рік. Засновниками його є редакція журналу (Т. І. Бондарєва, Л. А. Кобелькова, В. М. Осін) та Федеральна архівна служба Росії, а видавцем – Автономна некомерційна організація “Редакция журнала “Отечественные архивы”. Журнал розрахований на працівників державних архівів, діловодних та архівних служб установ, підприємств, організацій, а також тих, хто цікавиться історією Росії. Передплатниками журналу є понад 2 тис. суб’єктів з Москви, Московської та Калінінградської областей, Центрального, Південного, Південно-Західного, Південно-Кавказького, Центрально-Чорноземного, Волго-В’ятського, Поволзького, Уральського, Східно-Сибірського, Західно-Сибірського, Далекосхідного регіонів Росії, країн Балтії та СНД, а також Англії, Німеччини, Канади, США, Франції, Японії та ін.

Головним редактором журналу є Т. І. Бондарєва. У складі редколегії державні та наукові діячі архівної справи: доктор іст. наук А. Н. Артїзов – статс-секретар, перший заступник керівника Федеральної архівної служби; канд. іст. наук В. Д. Банасюкевич – заступник директора Все-

* *Артамонова Світлана Сімонівна* – кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник сектора науково-технічної інформації УНДІАСД.

російського науково-дослідного інституту документознавства та архівної справи (ВНДІДАС); канд. іст. наук Є. М. Бурова – заступник директора Історико-архівного інституту РДГУ, декан факультету архівної справи; В. К. Виноградов – перший заступник начальника Управління реєстрації та архівних фондів Департаменту аналізування, прогнозування та стратегічного планування ФСБ Росії; докт. іст. наук Т. М. Горяєва – директор Російського державного архіву літератури та мистецтва; канд. іст. наук, доцент І. М. Кисельов, завідувач кафедри, докт. іст. наук, проф. Є. В. Старостін, академик Російської академії освіти, проф. С. О. Шмідт – викладачі Історико-архівного інституту Російського державного гуманітарного університету; канд. іст. наук Л. А. Кобелькова – заступник головного редактора; канд. іст. наук В. І. Адамушко – голова Державного комітету архівів та діловодства Республіки Білорусь; В. М. Осин – редактор відділу; Т. Ф. Павлова – начальник управління використання архівних документів Федеральної архівної служби Росії; канд. іст. наук Є. А. Тюрина – директор Російського державного архіву економіки; канд. іст. наук В. Н. Шепелев – заступник директора Російського державного архіву соціально-політичної історії.

Журнал публікує статті з історії, теорії, практики архівної справи та діловодства, рецензії на публікації архівних документів та довідники; інформаційні повідомлення, інформацію про нормативні акти, що регламентують діяльність російських архівів; статті з проблем експертизи цінності та відбору документів, забезпечення організації збереження та використання їх, включаючи порядок доступу до архівних документів і роботи в читальних залах; інформацію щодо найважливіших подій архівного життя в країні; документи із архівів Росії та зарубіжних країн, що відображають події вітчизняної історії (журнал став першим у Радянському Союзі з 1966 р.), розпочав друкувати архівні документи, зокрема з розсекречених фондів (з 1987 р.).

Авторами видання у різні часи були: А. Раздорський, Т. Хорхордіна, Т. Красовицька, Є. Старостін, а також українські учені І. Матяш, С. Кулешов, К. Новохатський та ін.

Специфіку журналу складають його комплексний та синтетичний характер, а також оперативність подачі інформації щодо конкретних подій в архівній справі як Росії, так і зарубіжних країн. Комплексність змісту журналу полягає у його розділах, рубриках та тематиці проблем, що розкриваються на його сторінках за вказаний хронологічний період.

Нами взято до розгляду досить великий період для аналізування, але це дозволило простежити за процесом зміни його структури та наповнюваності. Однозначно можна сказати, що редакційна колегія в своїй діяльності послідовно дотримувалась установлених принципів формування змісту журналу. Про це свідчить його чітко визначена

структура, від якої лише зрідка робились відхилення (розширення або звуження рубрик).

У журналі знайшли відображення такі теми як: формування фондів державних архівів, експертиза цінності та науково-технічне оброблення, забезпечення збереженості документів, організація обліку та довідкового апарату в архівах, робота з документами особового походження, використання архівних документів із науковою та народногосподарською метою, організація праці архівістів, популяризація архівної справи тощо.

Наявність різних публіцистичних жанрів (статті, огляди, хроніка, рецензії, критика, бібліографія), які оперативно фіксують події, явища, робить журнал особливим видом історичних джерел.

Головне місце в журналі займають публікації, в яких розглядаються загальні проблеми організації та управління архівною справою Росії. Це в основному публікації оглядового характеру, що розкривають стан, задачі та перспективи розвитку керівних органів та архівної галузі Росії у цілому. Наприклад, публікації “Совет по архивному делу”, “Пленум Центрального совета Российского общества историков-архивистов (2007, № 6), “Федеральное архивное агентство – к юбилею государственной архивной службы России” (2008, № 4).

Щорічно публікуються матеріали розширеного засідання колегії Федерального архівного агентства щодо підбиття підсумків роботи підвідомчих йому архівних установ, реалізації Федеральної цільової програми (ФПЦ) “Культура России (2006–2010 годы)” та визначення завдань на наступний рік за участю членів колегії Росархіву, керівників федеральних архівів, архівних служб та установ низки суб’єктів федерації, організацій, федеральних органів виконавчої влади, представників Російської академії наук тощо. Традиційно ці матеріали публікуються у другому номері журналу: “Итоги 2005 года: по материалам расширенного заседания коллегии Росархива” (2006, № 2), “Итоги 2006 года: по материалам расширенного заседания коллегии Росархива” (2007, № 2), “Итоги 2007 года: по материалам расширенного заседания коллегии Росархива” (2008, № 2), “Итоги 2008 года: по материалам расширенного заседания коллегии Росархива” (2009, № 2).

Пріоритетними є публікації щодо найважливіших проблем, на яких загострено увагу архівістів: проблеми зберігання, формування та використання архівних фондів, розроблення нормативних документів, заробітної плати архівістів тощо. Серед них: “Общественные слушания “Современные проблемы сохранения, комплектования и использования Архивного фонда Российской Федерации” (2006, № 6), “Специалисты Росархива – о Правилах 2007 г.” (2007, № 4), “Руководитель Росархива В. П. Козлов – об изменениях в оплате труда работников федеральных архивов” (2007, № 4), “Специалисты архивных учреждений о Едином

классификаторе документной информации Архивного фонда Российской Федерации” (2008, № 2). У публікації “Специалисты архивных учреждений о Едином классификаторе документной информации Архивного фонда Российской Федерации” визначено призначення ЄКДІ та його роль у класифікаційному аналізі документної інформації Архивного фонду Російської Федерації незалежно від часу створення документів, місця їхнього зберігання та носія. Даний класифікатор, розроблений ВНДІДАС спільно з російськими архівами, заслуговує на увагу та вивчення спеціалістами архівної галузі України.

У 2008 р. спеціальною рубрикою “К 90-летию государственной архивной службы” представлено дві цікаві статті: “Глядя in medias res декрета об архивном деле 1918 г.” В. Д. Банасюкевича і Є. В. Старостіна та “Еще раз о декрете от 1 июня 1918 г.” А. В. Єлпатьєвського, присвячені ленінському декрету “О реорганизации и централизации архивного дела в Российской Федеративной Социалистической Республике”, що фактично заклав “фундамент архивного строительства не только России, но и в ряде государств Восточной Европы и Азии” (№ 2). У першій статті підкреслюється його життєздатність, про що свідчить те, що багато країн колишнього соціалістичного табору не відмовились від самої його сутності, тобто змістовного, правового та організаційного спадку. Спроби представити цей документ як віддзеркалення більшовистської ідеї централізації керівництва країною, на думку авторів, є помилковим, і це доведено численними працями російських учених у галузі архівної справи, які детально проаналізували хід підготовки та підписання декрету. Автори обох статей, не заперечуючи політичну сторону декрету “в духе ценностей тоталитарного режима”, об’єктивно вважають його основоположним законодавчим документом.

Підсумком святкування ювілею стала публікація “Федеральное архивное агентство – к юбилею государственной архивной службы России” (2008, №4), в якій подано огляд ювілейних заходів і відзначено, що центральною подією свята стало урочисте зібрання вітчизняних і зарубіжних архівістів, ветеранів архівної справи, представників органів державної влади, російської науки, вищої школи та засобів масової інформації. Україну на урочистостях представляв доктор історичних наук О. А. Удод (на той час голова Державного комітету архівів України).

Рада з архівної справи постійно публікує на сторінках видання інформацію щодо своєї діяльності. Так, у червні 2009 р. у Новосибірську відбулося засідання Ради з архівної справи при Федеральному архівному агентстві, на якому головним став виступ керівника Росархіву В. П. Козлова з доповіддю “Вопросы деятельности архивных учреждений в условиях экономического кризиса”. Він підкреслив, що у кризових умовах основним напрямом діяльності архівних установ є розвиток інформаційних технологій, здатних забезпечити обмін і доступ

до інформації на більш високому, сучасному рівні, чому сприятиме впровадження ПК “Архивный фонд”. У зв’язку з цим привертає увагу доповідь заступника керівника Росархіву А. Н. Артїзова “Внедрение автоматизированных информационных технологий в государственный учет Архивного фонда Российской Федерации” (2009, № 4).

Співробітництву країн СНД присвячено публікацію “Документальное наследие в контексте гуманитарного сотрудничества государств – участников СНГ” (2006, №3), в якій подано огляд діяльності першого форуму творчої та наукової інтелігенції держав-учасників СНД, що проходив у квітні 2006 р. Україну представляв перший заступник голови Державного комітету архівів України К. Є. Новохатський, який виступив із доповіддю “Гуманитарная миссия архивов на постсоветском пространстве”, проаналізував процеси, що визначили характер реформування архівної справи в пострадянських державах у цілому. На прикладі України висвітлено результати та перспективи розвитку архівів, співробітництва архівних установ країн Співдружності, а також акцентувалось на головній невирішеній проблемі архівної справи – престижність професії.

Інформативну цінність мають публікації, присвячені міжнародним заходам у галузі архівної справи. Так, у 2008 році провідними стали публікації, що інформують про конгрес архівів у Малайзії та її національний архів: “XVI Международный конгресс архивов: накануне открытия”, “Национальный архив Малайзии” (2008, № 3), а за результатами конгресу – “XVI Международный конгресс архивов” (2008, № 5).

Традиційно архівну справу представлено в журналі загальноприйнятими постійними розділами: “Статьи и сообщения”, “Публикации документов”, “Критика и библиография”, “Информация и хроника”, “Из редакционной почты”. З метою зручності ознайомлення зі змістом журналу у останньому номері річного комплексу щорічно друкується “Содержание материалов, опубликованных в журнале “Отечественные архивы” вгоду” із зазначенням автора, назви статті, номеру журналу та сторінок, де опубліковано той чи інший матеріал. Кожен розділ має окремі рубрики.

Розділ “Статьи и сообщения” поділяється на рубрики “История и практика архивного дела” (періодично рубрика видозмінюється залежно від матеріалів на такі: “История, теория и практика архивного дела”, “История и практика архивного дела и делопроизводства”, “История документирования”); “В фондах российских и зарубежных архивов” (або “В фондах российских архивов”, “В фондах зарубежных архивов”, “В зарубежных архивах”); “Представляем архив”.

Рубрика “История и практика архивного дела” свідчить про велику увагу до історичної тематики та практичної діяльності архівів.

Для 2006 р. характерно подання статей у відповідності з умовною логікою викладених у них проблем: загальні, критичний стан архівів, доступ до документів. Серед них статті: “Архивы закрылись?” Т. Ф. Павлової, “Кризис архивов тождествен кризису демократии” А. Г. Черешні, “Бременские иллюзии, или Взгляд на “анатомию кризиса”” І. Є. Ромашина (2006, № 1).

Щорічно в статтях російських авторів висвітлюється різнопланова історія архівної справи, пов'язана з окремими історичними подіями, найчастіше – з історичним періодом існування СРСР. Деякі з статей можуть зацікавити й українських архівістів і істориків новими підходами до викладення подій цього та попередніх періодів. Наприклад, статті: “Симбирский-Ульяновский архив в 1919-1938 гг.: борьба за выживание” А. Ю. Шабалкіна (2006, № 2); “О составлении и публикации регестов таможенных книг XVII–XVIII вв.” А. И. Раздорського (2007, № 1); “Госфильмофонд России: история и современность” В. И. Босенко (2007, № 5); “Архивное дело в СССР и за рубежом в статьях историка И. И. Любименко в 1920-е гг.” Р. Я. Солодкіна (2007, № 6); “Из истории размежевания архивов Сибири и Казахстана в 1920-1930-е гг.” В. С. Бобрової (2008, № 1); “История коллекции документов последнего российского императора и членов его семьи (Новоромановского архива) в 1917–1919 гг.” Б. Ф. Додонова, О. Н. Копилової, С. В. Мироненка (2008, № 6); “Степенная книга и материалы Царского архива XVI в.” А. С. Усачова (2009, № 1); “Всепоподданнейшие отчеты о состоянии губерний, областей и градоначальств Российской империи: проблема архивной эвристики” А. С. Мінакова (2009, № 1); “Ю. В. Готье как историк-архивист” В. В. Тихонова (2009, № 5); “Из истории формирования личных фондов А. В. Луначарского, Ю. О. Мартова и А. А. Богданова в РГАСПИ” Н. С. Антонової (2009, № 5) тощо.

Сторінки журналу відкриті також для публікації статей історичного характеру зарубіжних авторів, з історії архівів інших держав. Наприклад, “Из истории формирования Архивного фонда КПСС документами областных организаций Компартии Белоруссии (1940-1991 гг.)” Т. В. Буєвич (2006, № 2); “Макулатурные кампании в белорусских архивах 1920-х – начала 1930-х гг.” Н. Є. Клепікова (2009, № 3); “Архивы в Туркестанском крае (вторая половина XIX – начало XX в.)” В. Г. Іофе (2009, № 6); “Д. И. Нечкин и становление государственной архивной службы Узбекистана (1919–1923 гг.)” М. С. Ісакової (2009, № 6).

Стаття аспірантки відділу української історіографії Інституту історії України Національної академії наук України С. С. Батуриної “Ф. П. Шевченко как историк-архивист” (2006, № 4) знайомить міжнародну спільноту з діяльністю відомого українського ученого, доктора історичних наук, професора, члена-кореспондента Національної академії наук України, спеціаліста з української медієвістики, історії

XX ст., допоміжних історичних дисциплін, безпосередньо пов'язаного з державною архівною службою України.

Важливе місце у журналах займають статті з проблем практичного характеру, які висвітлюють стан архівної справи Російської Федерації та її регіонів. Тематика статей відповідає проблемам, що стали провідними в практичній діяльності архівних установ.

Серед них питання архівного законодавства та управління. При цьому увага акцентується не лише на федеральному законодавстві, але й на реалізацію його в регіонах. Наприклад, ця тема висвітлюється у таких статтях: “Региональное архивное законодательство России: тенденции развития” І. Г. Асфандієрової (2006, № 4); “Формирование законодательной базы деятельности архивных учреждений Иркутской области” Н. К. Шестакової (2006, №3); “Проблемы реализации Федерального закона “Об архивном деле в Российской Федерации” на территории Томской области” (2006, №3); “О реализации федеральных законов в архивном деле Челябинской области” А. П. Фінадєєва (2006, № 4); “Как органы управления архивным делом и архивные учреждения Ставропольского края реализуют Федеральный закон “Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации” В. Н. Васильєва (2007, № 1).

Проблема формування фондів, однієї з найважливіших у діяльності місцевих архівів різного рівня, розкривається в статтях: “Проблемы комплектования архивов Белгородской области” О. І. Григорьєвої (2006, № 5); “Формирование Архивного фонда Москвы в постсоветский период” В. А. Маникіна (2007, № 6); “Применение репрезентативной выборки при отборе на постоянное хранение обращений граждан в Минтруд России” Л. А. Жеребцової (2009, № 2); “Личные фонды оренбуржцев в областном Центре документации новейшей истории: формирование и использование” Г. М. Данилової, “Формирование Архивного фонда Российской Федерации на территории города Нижний Тагил” І. В. Злобіної; “Комплектование архивных учреждений Алтайского края фотодокументами в электронной форме” В. В. Антоненко (2009, № 6).

Обліку та зберіганню культурних цінностей, реставрації архівних фондів присвячено статті: “Росохранкультура на страже национального достояния” О. Н. Головач (2006, №1); “Целостность архивных фондов должна быть гарантирована” З. Є. Гусакової та А. С. Майорової (2006, № 2); “Сохранение документов всегда было главной задачей архива” Л. П. Запрягаєвої (2006, №5); “Компьютерная реставрация архивных текстовых документов” Є. Є. Канунової та С. С. Садикова (2007, № 1); “Сохранение документов по личному составу в Калужской области. 1970–2007 гг.” Г. В. Разорьонової (2008, № 2); “Как сохраняют документы в РГАЛИ” Т. М. Горяєвої (2008, № 3); “За кражу докумен-

тов – 3 года” В. Н. Кузеленкова (2008, № 5); “Современные угрозы архивным документам” С. А. Егорова (2009, № 6); “Обеспечение сохранности обращений граждан в архивах федеральных органов исполнительной власти” Л. А. Жеребцовой (2009, № 5) та ін.

Основна доповідь члена-кореспондента Російської академії наук В. П. Козлова “О причинах краж документов в федеральных архивах (из выступления на заседании коллегии Минкультуры России)” виголошена на черговому засіданні колегії Міністерства культури Росії 22 серпня 2006 р. під час обговорення питання “О мерах по улучшению условий учета, хранения и охраны Музейного, Архивного, библиотечных фондов, телерадио- и кинофондов Российской Федерации” за участю представників найбільших сховищ культурної спадщини (2006, №5).

Проблеми доступу до архівних фондів, нормативної бази знайшли розкриття в статтях: “Как гармонизировать интересы пользователей и хранителей документов: размышления исследователей и архивистов” (2006, №4); “О доступе к документам архивов” А. В. Єлпатьєвського (2006, №1); “О методических рекомендациях по обеспечению доступа пользователей к архивным документам” І. А. Дегтярьова (2009, № 5); “Трудности доступа к прекращенным судебным делам: взгляд пользователя” Ш. М. Голанда; “Формирование нормативной базы обеспечения доступа пользователей к архивным документам с конфиденциальными сведениями о гражданах. 1991–2007 гг.” Т. Ф. Павлової (2008, № 2); “Регламентация документационного обеспечения управленческой деятельности в нормативных актах XV–XX вв.” А. В. Можаяєва (2007, № 6); “Взаимодействие Главархива Москвы с органами ПФР в деле обеспечения социальных прав граждан (2003–2008 гг.)” О. Г. Войнової (2009, № 2).

Низку статей присвячено питанням новітніх інформаційних технологій, зокрема електронним архівам: “Применение информационных технологий в Наро-Фоминском районном архиве” (2007, № 5) Л. Р. Кудріної; “Информационные технологии в Озерском муниципальном архиве” С. С. Багіної; “Электронный научно-справочный аппарат к документам Архива Российской академии наук: этапы создания” М. Ю. Кисельова; “Архивные информационные технологии на современном этапе” І. Н. Кисельова (2008, № 4); “Единая архивно-информационная среда в контексте информатизации общества” К. Б. Ульяницького (2009, № 3).

У статтях “Электронный архив Тюменской области” Є. В. Фролової та “Плюсы и минусы организации электронного архива” О. А. Харченко, А. Ф. Климової та Н. К. Купряшевої особлива увага приділена питанням організації електронних архівів (2009, № 6).

У статті “Применение традиционных методов в экспертизе ценности электронных документов” В. І. Тихонова ставиться питання щодо обережного використання традиційних методів при проведенні експер-

тизи цінності стосовно електронних документів. Автор наголошує на необхідності розроблення додаткових критеріїв оцінювання електронних документів (2009, № 3).

Етапам розвитку та напрямам діяльності провідного наукового центру досліджень у галузі документознавства та архівознавства ВНДЦДАД за 10 років його діяльності присвятив свою статтю директор інституту, доктор іст. наук М. В. Ларін (2006, №3).

Один із номерів журналу цілком присвячений темі “Церковные архивы: история, состав, содержание” (2007, № 4), головною статтею якого стала стаття Є. В. Старостіна “Библия и архивы”, а у дев’яти інших статтях представлено документи епархій в російських архівах різних регіонів Російської Федерації.

“Круглый стол” у редакції був присвячений питанню “Как сохраняются документы современных церковных учреждений” (2007, № 5).

Тему історії церкви в російських архівах було продовжено на сторінках журналів у 2009 році (№ 4) і представлено статтями таких авторів, як: Н. В. Крапошина, О. В. Курочкіна, М. А. Лебідь, Н. Ю. Сухова, А. Б. Чегодаєв, И. Ю. Смирнова, А. С. Маджаров, Є. Ю. Мамченко, Е. М. Ерина, М. Б. Сердюк, Монах Платон (Рожков), Ігумен Дамаскин (Орловський).

Документознавство та діловодство в 2007 р. подано під рубрикою “История документирования”. У статтях висвітлюються як теоретичні, так і практичні питання. Назви статей чітко визначають їх змістову тематику: “Трактовка документоведения как научной дисциплины: историографический аспект” Є. А. Плешкевича (2006 № 5); “Особая миссия документов” К. Б. Гельман-Виноградової (2007, № 4); “ЕГСД – 35 лет” А. Н. Сокової та Т. Р. Белої; “Оценка информационного потенциала документов Куйбышевского завода синтетического каучука” Д. В. Янчарук; “Из опыта работы ЦДНИ Удмуртской Республики по выявлению и описанию особо ценных документов” С. Т. Дерендяєвої (2009 № 1).

У статті “Внимание – делопроизводству и архивам организаций Узбекистана” В. Г. Іофе подано інформацію щодо чергового засідання громадської ради з архівної справи при Агенстві “Узархив”, що діє при Кабінеті Міністрів Республіки Узбекистан (2006, №6).

Являють собою інтерес статті “Документация в информационном обществе: управление документацией как сфера профессиональной деятельности” Т. В. Котюкової, “Проверена организация делопроизводства и архивов учреждений здравоохранения Кировской области” Л. Б. Нелюбіної (2008, № 1). XIV міжнародна науково-практична конференція в Москві від 20–21 листопада 2007 р. основну увагу приділила питанням теорії та практики управління документацією, методиці роботи з документами, проблемам підготовки кадрів.

У деяких статтях знайшли відображення й питання удосконалення підготовки архівістів та документознавців у різних регіонах Російської Федерації та зарубіжжя: “Повышение квалификации архивистов Кемеровской области” Л. М. Субочевої (2006, № 3); “Подготовка историков-архивистов в Московской области” І. Є. Ромашина; “От дипломированного специалиста – к бакалавру и магистру. Интервью ректора РГГУ” Є. І. Пивовара (2007, № 5); “Подготовка профессиональных архивистов в Республике Узбекистан в постсоветский период” З. Р. Ишанходжаєвої, В. Г. Юфе та М. С. Ісакової (2008, № 6); “Новое образовательное направление по документоведению и архивоведению: как оно создавалось” Є. М. Бурової (2009, № 6); “Факультет технотронных архивов и документов Историко-архивного института РГГУ: прошлое, настоящее, будущее” В. М. Магидова (2008, № 2); “Расширенное заседание совета Учебно-методического объединения вузов Российской Федерации по образованию в области историко-архивоведения” (2007, №2), “Расширенное заседание совета Учебно-методического объединения вузов Российской Федерации по образованию в области историко-архивоведения” (2007, № 3), “В Историко-архивном институте РГГУ” (2008, № 4) Л. А. Кобелькової; “Преподавание археографии в РГГУ: современное состояние и перспективы развития” З. К. Водоп’янової (2007, № 3); “Первый выпуск историков-архивистов в Нижегородском государственном университете” Б. М. Пудалова (2007, № 6); “Студенческая практика в ЦГА Республики Тыва: подведение итогов” Т. А. Бондаренко (2008, № 1).

Велику увагу приділено фондам місцевих архівів, їх довідковому апарату, наданню платних послуг, російській еміграції

Також у журналах публікуються статті, що характеризують стан матеріальної бази центральних та муніципальних архівів. За вказані роки збудовано нові будинки або корпуси для багатьох архівів, проведено модернізацію архівосховищ та реконструкцію архівів.

Огляди архівних фондів представлені рубриками: “В фондах российских и зарубежных архивов”, “В фондах российских архивов”. Хронологічні рамки публікацій цих рубрик свідчать про пріоритетне розміщення статей, присвячених періодам ХІХ – початку ХХ ст. Наприклад: статті “Альбом Н. А. Залшупиной в Национальной библиотеке Франции” Є. В. Старостіна (2006, №1); “Личные фонды исследователей Забайкалья конца ХІХ – начала ХХ в. в Госархиве Читинской области” Н. В. Ейльбарта (2006, №6); “Центр восточных рукописей и ксилографов – научно-отраслевой архив Института монголоведения, буддологии и тибетологии СО РАН” В. Ц. Ликсокової (2008, № 4); “Забастовочное движение в советской России в первой половине 1920-х гг. в зеркале архивных фондов” (2009, № 2) Л. В. Борисової та ін.

Проблеми реформування архівних служб і збереженості документів ліквідованих підприємств знаходять висвітлення в рубриці “В муниципальных архивах”.

Архівну справу за кордоном представлено рубрикою “В зарубіжних архівах”, статті якої, присвячені Білорусі, В’єтнаму, Туркменістану, Узбекистану: “Развитие системы государственного управления архивным делом во Вьетнаме” Чьеу Ван Кионг (2008, № 5); “Архивы Италии сегодня” Р. М. Толу (2006, №4); “Национальный архив Республики Беларусь: достижения и перспективы” В. Д. Селемєнева, “Архивное дело в Туркменистане в 1991–2007 гг.” М. М. Моллаєвої, “Архивоведческие исследования в Узбекистане в постсоветский период” В. Г. Іофе (2007, № 6) та ін.

У рубриці “Представляем архив” публікуються статті щодо муніципальних архівів Росії. Своєрідність цих публікацій полягає в тому, що перш ніж характеризувати конкретний архів, автори подають детальну історичну довідку щодо економічного та культурного життя міста чи селища, де цей архів створено й який діє нині, з часів його заснування й до сьогодні. Таке поєднання історії міста та діяльності архіву сприяє створенню повноти картини сформованих архівних фондів. Статті за роки, що піддані аналізу, були присвячені Ядринському та Мічуринському муніципальним архівам, Баргузинському, Курагинському районному та Норильському міському архівам, муніципальним архівам міст Осинники, Липецька тощо.

Джерелознавчу цінність має розділ “Публикации документов”, в якому гідне місце займає архівна спадщина, досі не доступна для дослідників. До наукового обігу вводяться нові, маловідомі та невідомі документи, тексти архівних документів, що не видавалися раніше, які супроводжуються вступною статтею та коментарями (щоденники та спогади). Серед них: публікація “Мне как историку позволительно оценивать события исторической меркой” : из “Записок” Е. Ф. Шмурло о Петербургском университете 1889 г.” (2006, № 1). Надруковані матеріали до 45-річчя космічного польоту Ю. А. Гагаріна, записи академіка Б. В. Раушенбаха, документи ГАРФ і ЦГА Республіки Дагестан щодо взаємозв’язків інститутів держави та ісламу другої половини ХХ ст., Державного музею Л. Н. Толстого про судовий процес 1916 року, про реакцію сімбірського товариства “на известие о покушении на Александра II”, з історії приватних навчальних закладів Поволжжя, листи королеви елінів Ольги, малюнки партійних діячів у особистих фондах, про кавказький адат: ішкіль у Дагестані XVII-XIX ст., листи голови ЦДУМ муфтія Р. Фахретдинова голові ЦВК М. І. Калініну, листи письменника Ф. Сологуба та композитора Д. Д. Шостаковича, художника І. К. Айвазовського міністру юстиції графу В. Н. Паніну, про організацію збройного опору в тилу німецько-фашистських військ на Курщині, листи адмірала П. С. Нахімова, історика І. М. Покровського історика П. В. Знаменському про роботу московських й санкт-петербурзьких архівів, записка С. В. Зубатова про студентський рух на

межі XIX–XX ст., документи про волостну реформу в Забайкальській області (1901–1904 рр.) тощо.

Багато публікацій документів присвячені політичним, культурним й релігійним подіям 1930-1940-х років, серед яких: “На процесс допускаются по спискам, утвержденным т. Ежовым”; “Политика дальнего прицела” : тезисы В. М. Чернова о внешней политике И. В. Сталина из архива Гуверовского института войны, революции и мира”; “Русский показывает нам пример, как нужно организовывать длительное сопротивление” : дневник немецкого артиллериста. 1941–1942 гг.”; “Очень хорошо, что Вы стали заниматься собиранием сведений о русских рукописях...” : из переписки В. Д. Бонч-Бруевича и В. Н. Тукалевского. 1932–1934 гг.” (2008), “...Наша деревня опустошена до последнего семенного зернышка” : из дневников литературного критика К. Л. Зелинского и информационных сводок ОГПУ о голоде в СССР. 1933 г.”, “Говорить о голоде считалось чуть ли не контрреволюцией” : документы российских архивов о голоде 1932-1933 гг. в СССР” (2009) тощо.

Окремі публікації документів пов’язані з Україною, серед яких “Забастовка показала... чрезвычайное упорство и озлобленность рабочих” : документы РГАСПИ о забастовках горняков Донбасса в 1923 г.” (2008, № 6).

Заслуговує на увагу інформативна цінність рубрики “Критика и библиография”, в якій читач знайомиться не тільки з рецензіями на документальні та архівознавчі видання, але й має можливість знайти потрібний фактичний матеріал. Серед них рецензії на навчальні посібники, збірники документів, мемуари, спогади, каталоги та покажчики, довідники, багатотомні видання, вибрані праці, видані як у Росії, так і в Україні та Узбекистані. Наприклад, рецензії на навчальний посібник “Архивоведение отечественной истории” А. Г. Голікова; на видання “Застольные речи Сталина” В. А. Невежина, “Кинофотофонодокументы в контексте исторического знания” В. М. Магідова, зведений каталог і покажчик змісту А. І. Раздорського “Историко-статистические описания епархий Русской православной церкви (1848–1916) (СПб., 2007)” (2008).

Високу оцінку отримала нова книга доктора іст. наук, проф. С. Б. Філімонова, завідувача кафедри російської історії Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського, академіка Кримської академії наук “Интеллигенция в Крыму (1917–1920) : поиски и находки источниковеда” (Симферополь, 2006)”. Відзначено, що книга має нові відомості, багато з яких можна назвати сенсаційними, зокрема, про С. Н. Булгакова, К. А. Тімірязєва, Г. В. Вернадського, Б. Д. Грекова (2008, № 3).

Публікуються в журналах також рецензії на збірники документів: “Российское духовенство и свержение монархии в 1917 году : материалы

и архивные документы по истории Русской православной церкви”; “Идеологические комиссии ЦК КПСС. 1958–1964 : документы (серия Культура и власть от Сталина до Горбачева : документы)”, “Аппарат ЦК КПСС и культура. 1953–1957 : документы”; ““А за мною шум погоны...” Борис Пастернак и власть. 1956–1972 гг. : документы”, “Аппарат ЦК КПСС и культура. 1958–1964 : документы”, “Изъятие церковных ценностей в Москве в 1922 г. : сб. документов из фонда Реввоенсовета Республики”, “Каталог личных архивных фондов отечественных историков. Вып. 2 : Первая половина XIX века (М., 2007), “Саратовский губернатор П. А. Столыпин в зеркале документов (1903–1906 гг.)” (2008, № 6), “Архив ВЧК” (М., 2007) (2009, № 1), “Репрессия. 1937–1938 гг. : документы и материалы. Вып. 1–4” (Ташкент, 2005–2008) (2009, № 3); спогади Шен Юе “Университет имени Сунь Ятсена в Москве и китайская революция” (2009, № 5), вибрані праці Гельмана-Виноградова К. Б. “Особая миссия документов” (2009, № 6) тощо.

Розділ “Информация и хроника” поділяється на рубрики “Конференции, совещания, семинары”, “Выставки”, “Юбилей”. У першій з названих публікуються оглядові статті про всі наукові заходи, що проводяться в Росії. Змістова наповненість даної рубрики суттєво доповнює основні розділи журналу, вказуючи на розмаїття проблематики науково-дослідницької роботи в архівній та документознавчій галузях, що проводиться не тільки центральними федеральними, але й муніципальними архівними установами.

Друкуються матеріали наукових заходів як міжнародного, так і регіонального рівня: з’їзди, наукові та науково-практичні конференції, наради, семінари, круглі столи, читання тощо. Наприклад, 17 листопада 2008 р. у Москві відбувалась Міжнародна науково-практична конференція з теми “Историческая и политическая проблема массового голода в СССР 30-х годов”, у якій брали участь представники України. Більшість учасників-фахівців високо оцінили досягнення російських і українських істориків у вивченні різнобічних аспектів голоду в СРСР 1930-х років (2009, № 1).

В журналі подається інформація про проведення з’їздів: “Съезд и научно-практическая конференция российских историков-архивистов”, “I съезд историков-архивистов “Сохранение и развитие историко-культурных ценностей на Дальнем Востоке””.

Серед тем наукових та науково-практичних конференцій є й такі: “Архивы и история: вклад видных отечественных и зарубежных историков и архивистов в развитие архивоведения и истории архивов. XX век”, “Роль архивов в формировании исторического сознания и российской социокультурной идентичности”, “Архивист и историк: сотрудничество в контексте современной науки и культуры” (Санкт-Петербург), “Роль архивных учреждений в подготовке историков-архивистов и

историков-краеведов”, “Административно-территориальные реформы в России”, “Документация в информационном обществе: современные технологии документооборота” (Москва), “Документация в информационном обществе: законодательство и стандарты”, “Документация в информационном обществе: корпоративный документооборот”, “Правовое положение российской эмиграции в 1920–1930-е гг.: история, историография, источники”, “Единая Европа: прошлое и настоящее экономической интеграции”, “Краеведение и архивное дело в российской провинции: исторический опыт и перспективы развития”, “Межрегиональная научно-практическая конференция “Муниципальный архив”, “Шестая всероссийская научная конференция”, “Источниковедение, археография, архивоведение в XX–XXI вв. в Беларуси. К 100-летию со дня рождения Н. Н. Улащика”, “Обеспечение сохранности архивных документов в современном мире”, “Российско-германская научная конференция в Липецке”.

Публікація О. Салахової “Конференция в г. Алматы” інформує про міжнародну науково-практичну конференцію “Поляки в Казахстане: прошлое и современность”, присвячену 70-річчю депортації поляків у Казахстан.

Інформація про проведені наукові, науково-методичні наради та парламентські слухання знайшла місце на сторінках журналу (“Парламентские слушания по проблемам совершенствования законодательства о государственной тайне”, “Совет по архивному делу при Федеральном архивном агентстве”, “Научно-методический совет архивных учреждений Центрального федерального округа Российской Федерации”, “Научно-методический совет архивных учреждений Северо-Западного федерального округа”, “Расширенное заседание коллегии и научно-практическая конференция новосибирских архивистов”, “Научный совет оренбургских архивистов”, “Читинские архивисты совещаются”, “Научно-методический совет и конференция архивных учреждений Сибирского федерального округа”, “Выездное заседание коллегии Комитета по делам архивов Нижегородской области”); наради-семінари (“Совещание-семинар архивистов Республики Бурятия”, “Первый интернет-семинар в Национальном архиве Республики Карелия” (2008, № 2).

У публікаціях надано інформацію про архівні та краєзнавчі читання. Наприклад: “Архивные чтения в Чувашии”, “Пятое краеведческие чтения им. В. А. Баландиной”, “Юбилейные “Тихомировские чтения””, “Петровские чтения в г. Липецке”, “Новгородика. К 100-летию Д. С. Лихачева”, “Межрегиональные архивные чтения в г. Кирове”, “Первые Всероссийские краеведческие чтения”.

Однією з форм, яка застосовується в архівній сфері, є проведення круглих столів. Наприклад, “Круглый стол в Государственном

общественно-политическом архиве Пермской области”, “Круглый стол в архивном отделе администрации Магаданской области”. У міжнародному круглому столі “Память России: династические архивы императорского дома Романовых” брала участь В. П. Купченко з інформацією про наявність документів щодо розвитку військової освіти в Державному архіві м. Києва (2008, № 4).

Систематично висвітлювалися урочистості до 90-річчя державної архівної служби, які пройшли в містах Москві, Самарі, Красноярську, Костромі та Бурятії (2009).

У журналі подається також інформація про такі заходи: “Встреча архивистов России, Украины и Белоруссии” (2008, № 6), Російсько-білоруський семінар (2009, № 3), Російсько-білоруський семінар “Реставрация и страховое копирование архивных документов”, “Документы по истории Болгарии в российских архивах, документы по истории России в болгарских архивах” (2009, № 5).

Цікавою є інформація про огляди та конкурси наукових робіт, професійної майстерності, на кращий муніципальний архів, фотоконкурси. На честь 90-річчя державної архівної служби Росії з 1 березня по 1 грудня 2008 р. проводився огляд-конкурс на кращу організацію роботи архівосховищ федерального архіву, про що повідомляється в інформації Г. А. Хабібуліної “Росархив объявил смотр-конкурс” (2008, № 1).

Заслужує на увагу досвід з проведенні “Дня архивов” та “Дня открытых дверей” у різних регіонах федерації. Наприклад, “День открытых дверей в Госархиве документов новейшей истории Калужской области” (2007, № 3).

Відрізняється різноманітністю тематика рубрики “Выставки”, в якій надається інформація про виставкову діяльність різних регіонів: “От Рейна до Камчатки” (2006, № 1), “Художники театра и кино: рисунки, фотографии, документы из собрания Российского государственного архива литературы и искусства”, “1853–1856. События и образы Крымской войны” (2006, № 5), “Государственный архив Курской области: история и современность”, “Открылся выставочно-экспозиционный зал Архивной службы Челябинской области” (2006, № 4), “В Выставочном зале федеральных государственных архивов” (2006, № 4; 2008, № 3), “Виртуальные выставки архивных документов Национального архива Республики Карелия” (2006, № 6) тощо.

Викликає зацікавленість рубрика “Юбилей”, в якій публікуються статті про окремих особистей та архівні установи. У 2009 році була опублікована стаття С. О. Шмідта “К юбилею К. Е. Новохатского” (2009, №2).

У розділі “Из редакционной почты” можна знайти матеріали про документи “шарашки” з роману О. І. Солженіцина, про створення істо-

ричного архіву німців Поволжжя, умови для збереження документів, як у російських архівах виявлялись документи про радянсько-в'єтнамські взаємини, про висвітлення в історичних працях опублікування декрету про архівну справу 1918 р. та історію його підготовки й реалізації, про напрями розвитку архівної справи Росії тощо.

Розділ “Вышли в свет” подає інформацію про нові надходження до державних архівів.

Відзначаючи високий рівень рецензованого видання, масштабність проблематики, що знайшла відображення на його сторінках, потрібно звернути увагу на відсутність публікацій текстів нормативних актів, які регламентують діяльність російських архівів. Частіше подається лише інформація про них. Аналіз показав, що за вказаний період не було опубліковано жодної інструкції, постанови центральних архівних органів Російської Федерації, рішень з'їздів, конференцій, окрім інформації про них.

Хотілося б на сторінках такого поважного видання побачити й теоретичні статті учених і практиків, присвячених обговоренню загально-теоретичних проблем архівознавства як науки.

Однак, можна з впевненістю сказати, що широке коло проблем, розглянутих в опублікованих матеріалах за вказаний період, робить журнал провідним виданням не лише для архівістів Росії, але й для архівістів країн СНД, про що свідчать публікації щодо архівної справи багатьох колишніх республік СРСР.

Проанализирована тематика публикаций по вопросам архивного дела и документоведения в российском журнале “Отечественные архивы” за 2006–2009 гг.

Ключевые слова: архивное дело; архивный документ; архивный фонд Российской Федерации; государственные архивы; муниципальные архивы; документоведение; история.

There is analyzed publications on the subject of archives and documentation in the Russian magazine "Otechestvennye Arhivy" ("The Native Archives") for years 2006–2009.

Keywords: archival affairs; archival document; archival fund of the Russian Federation; State Archives; municipal archives; record keeping; history.